

UDDANNELSE 11. april 2021

Unge med diagnoser har svær start på uddannelseslivet

ANALYSE

Udarbejdet af
Mie Dalskov Pihl
Chef for registeranalyse

Rasmus Salmon
Cand.polit.

Kun to ud af tre 18-årige med en psykiatrisk diagnose eller et handicap er i gang med en ungdomsuddannelse. Til sammenligning gælder det for 86 procent blandt alle 18-årige. Mange unge med en diagnose eller handicap havner på kontanthjælp og har svært ved at finde et uddannelsesstilbud, der passer til dem. Selv når man tager højde for karakterer, er unge med diagnoser og handicap oftere uden for uddannelse.

Kontakt

Kommunikationschef

Jesper Kirkbak

📞 50 73 71 34

✉️ jk@ae.dk

Hovedkonklusioner

- Mens 86 procent af alle 18-årige er i gang med en ungdomsuddannelse, er omkring 66 procent af unge med en psykiatrisk diagnose eller et handicap i gang.
- Fire ud af ti unge, der ikke er i uddannelse, med en diagnose eller et handicap modtager uddannelseshjælp. Blandt unge uden diagnose eller handicap er det omkring én ud af ti.
- At klare sig godt til afgangsprøverne i grundskolen er vigtigt for at komme i gang med en ungdomsuddannelse. Hos de unge med diagnoser eller handicap, der har klaret sig godt til afgangsprøverne i dansk og matematik, er færre i uddannelse som 18-årig sammenlignet med unge uden diagnoser, der har klaret sig lige så godt.
- Analysens konklusioner peger på, at der skal gøres mere for at sikre uddannelsesmuligheder til unge med diagnoser eller handicap.
- Regeringen har nedsat en kommission til at se på mulighederne for at øge velstanden i samfundet ved hjælp af andengenerationsreformer. At sikre flere unge med diagnoser og handicap en uddannelse er et eksempel på en andengenerationsreform.

Der findes ikke meget viden om sammenhængen mellem diagnoser, og hvordan man klarer sig i uddannelse. Men AE har i 2019 udarbejdet to analyser, der viser, at unge med handicap klarer sig dårligere i uddannelsessystemet end andre unge.¹ Analyserne har også kastet nye spørgsmål af sig.

I denne analyse undersøger vi sammenhængen mellem folkeskolens afgangsprøve og at være i gang med en uddannelse, når man sammenligner unge med og uden en diagnose eller handicap. Vi undersøger også, hvad de unge, der ikke er i gang med en uddannelse, laver.

Regeringen nedsatte i 2020 en kommission, der bl.a. skal kigge på potentialerne i at give flere unge en uddannelse. Som argument for, hvorfor man ikke gør mere for at sikre at flere unge med forskellige udfordringer kommer i uddannelse efter grundskolen hører man ofte at indsatserne er dyre. Men hvis alternativet er langvarig offentlig forsørgelse, så er der et potentiale i at sikre, at flere unge kommer på rette vej i uddannelsessystemet.

I første afsnit viser vi, hvor mange 18-årige, der er i gang med en ungdomsuddannelse fordelt på om de har en diagnose/handicap eller ej.² I forhold til analysen fra 2019 har vi denne gang også skelet til om

man er i gang med en uddannelse uden for de ordinære fuldtidsuddannelser. Det kan f.eks. være på en HF-enkeltfag, produktionsskolerne eller andre uddannelser, der ikke er fuldtidsuddannelser.

I anden del viser vi, hvor mange af de unge, der ikke er i gang med en uddannelse, der er på offentlig forsørgelse.

I tredje del viser vi sammenhængen mellem folkeskolens afgangsprøve og uddannelsesstatus som 18-årig fordelt på diagnose eller ej.

Hver fjerde ung med en diagnose er uden for uddannelsessystemet

I gennemsnit er 86 procent alle 18-årige i gang med en ungdomsuddannelse. Blandt unge med en diagnose eller et handicap er det kun 66 procent.

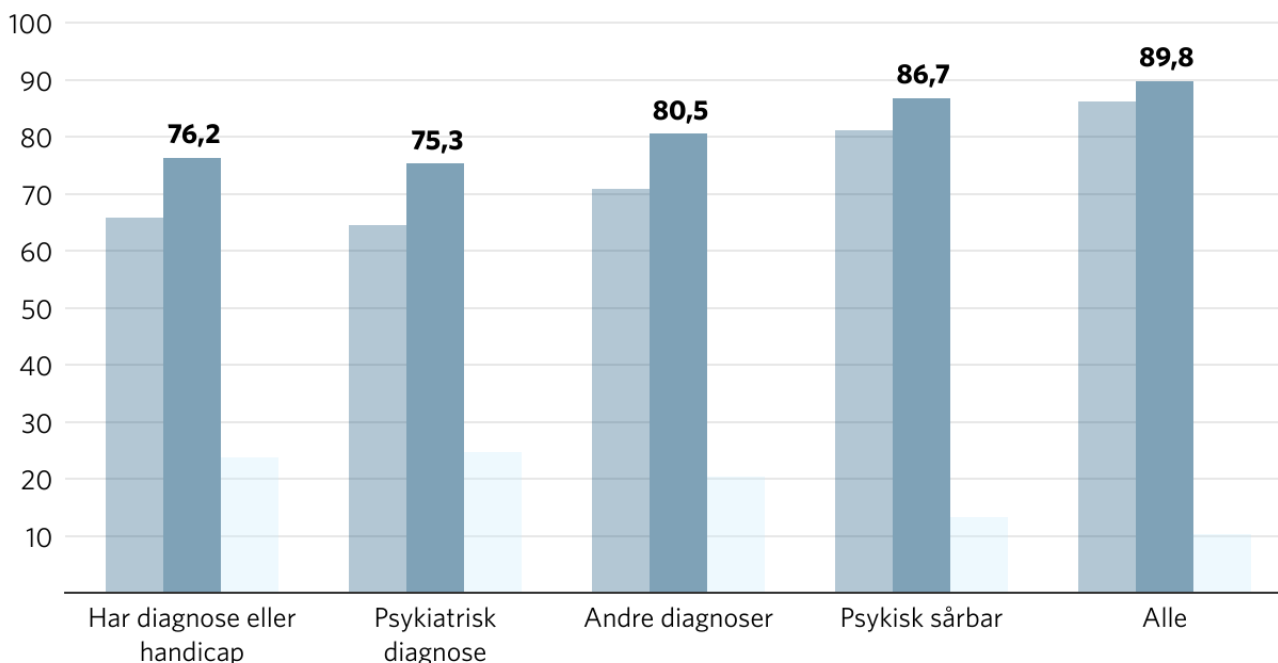
Nogle unge er i gang med en fuldtidsuddannelse eller uddannelse på grundskoleniveau. Tæller vi dem med, så er ni ud af ti (knap 90 procent) af alle 18-årige i gang med en uddannelse. Blandt unge med en diagnose eller et handicap er det blot tre ud af fire (76 procent). Det viser figuren nedenfor.

Enkelte unge kan i en alder af 18 år have fuldført en ungdomsuddannelse. Disse er talt med blandt de unge, der er i gang med en ungdomsuddannelse.

Unge med diagnoser eller handicap er ofte uden for uddannelse

Figuren viser, at ni ud af ti af alle 18-årige er i gang med en uddannelse (89,9 procent). Blandt unge med en diagnose eller et handicap er det blot tre ud af fire (76,2 procent)

■ Andel, der er i gang med en ungdomsudd. ■ Andel, der er i uddannelse ■ Andel, uden for udd.

Anm.: De, der har gennemført en ungdomsuddannelse som 18-årig, er medtalt i dem, der er i gang med en ungdomsuddannelse. "Andel, der er i uddannelse" omfatter personer, der er i gang med en grundskoleuddannelse og personer i gang med en voksenuddannelse eller produktionsskoleforløb (jf. RAS).

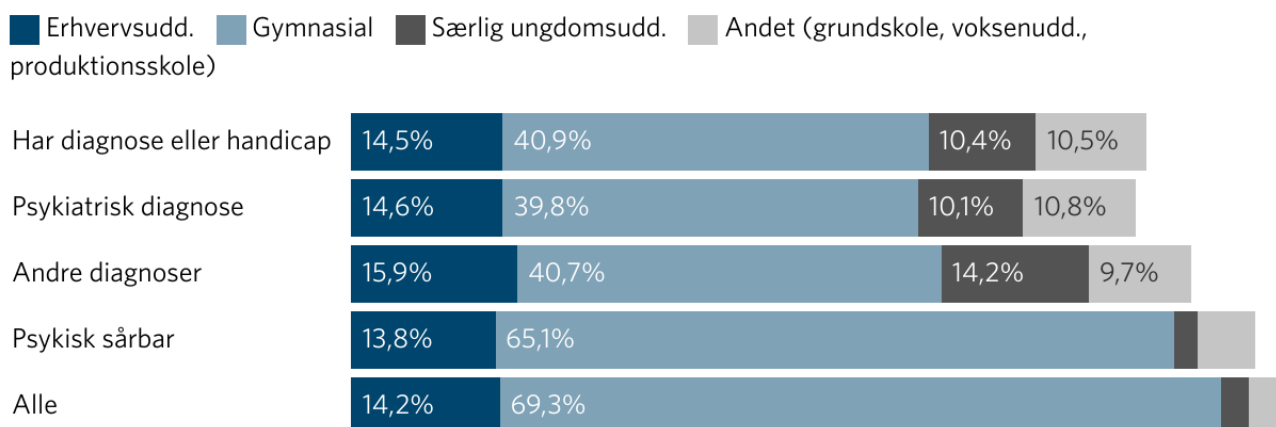
Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE pba. Danmarks Statistiks registerdata, Lovmodellens datagrundlag.

Ud fra brugen af den offentlige sygesikring har vi også udpeget en gruppe af unge, der ikke har en psykiatrisk diagnose, men har besøgt en psykiater eller psykolog. Den gruppe har vi kaldt psykisk sårbare. Det ses i ovenfor, at de psykisk sårbare unge klarer sig en smule dårligere end de 18-årige generelt, men ikke nær så dårligt som de unge, der har en psykiatrisk diagnose.

Figuren herunder viser en opdeling af de unge, der er i gang med en uddannelse fordelt på uddannelsestype. Forskellen mellem unge med en diagnose og andre unge ligger især mellem, hvor mange der er i gang med en gymnasial uddannelse, de særlige ungdomsuddannelser (STU) samt en uddannelse uden for de ordinære fuldtidsuddannelser. I forhold til erhvervsuddannelserne er der ikke særlig stor forskel.

18-årige fordelt på uddannelsesstatus og diagnose eller handicap

Figuren viser underopdeling af, hvad de 18-årige er i gang med fordelt på uddannelsestype.

Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata, Lovmodellens datagrundlag

Unge med diagnoser eller handicap er ofte på offentlig forsørgelse

I dette afsnit har vi set på forsørgelsesgrundlaget for de unge alt afhængigt af deres uddannelsesstatus, og om de har en diagnose. Generelt er der meget få 18-årige, der er på offentlig forsørgelse, men blandt de unge, der har en diagnose, er det omkring hver femte, der er på offentlig forsørgelse.

Især blandt unge med en diagnose som står uden for uddannelse (alle uddannelser) er mange på offentlig forsørgelse. Fire ud af ti 18-årige, der har enten en fysisk eller psykiatrisk diagnose, og som er uden for uddannelse, er på offentlig forsørgelse. Heraf er 38 procent på uddannelseshjælp, mens cirka 3 procent er på førtidspension m.m. ³

Blandt 18-årige med en diagnose, der er i uddannelse, modtager ni procent uddannelseshjælp. Det tal dækker primært over unge, der er i gang med en STU.

Unge med diagnose eller handicap uden for uddannelse er ofte på uddannelseshjælp

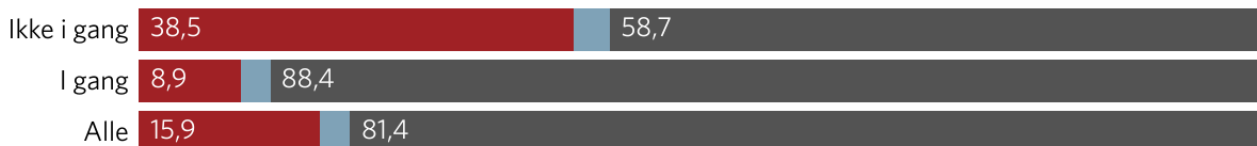
Figuren viser 18-årige fordelt på diagnose/handicap efter uddannelsesstatus og forsørgelsesgrundlag

■ Uddannelseshjælp ■ Førtidspension m.m. ■ Selvforsørgende / SU

Ingen diagnose eller handicap

Har diagnose eller handicap

Anm.: Figuren sonder mellem, om man er i gang med en uddannelse eller ej, hvilket også omfatter grundskole og aktivitet på ikke-ordinære fuldtidsuddannelser.

Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata, Lovmodellens datagrundlag.

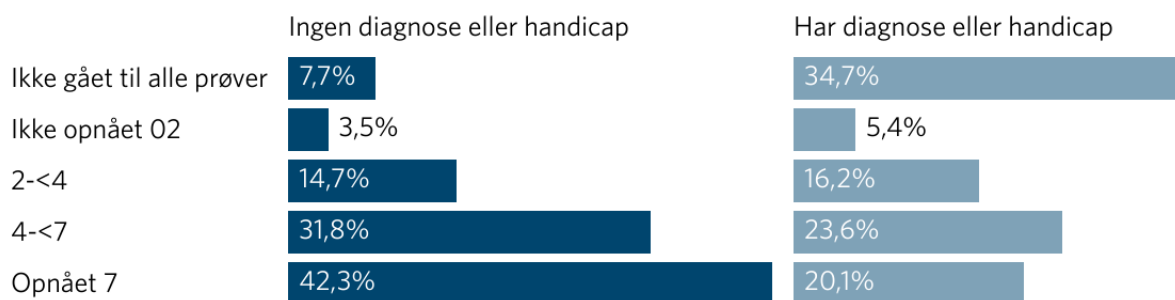
Selv med gode karakterer har unge med diagnoser det svært i uddannelsessystemet

En god karakter ved afgangsprøverne i 9. klasse siger både noget om de faglige kompetencer og om hvordan man har haft det i skolen. Derudover er der adgangskrav til både erhvervsuddannelserne og de gymnasiale uddannelser, der afhænger af, hvordan man har klaret sig i grundskolen. Alt i alt har karaktererne fra grundskolen ofte stor betydning for, hvordan man senere klarer sig i uddannelsessystemet.

Figuren herunder viser, at unge med diagnoser eller handicap klarer sig markant dårligere til afgangsprøverne end andre unge. Blandt unge med diagnoser eller handicap får seks ud af 10 mindst 2 i dansk og matematik. Blandt andre unge er det ni ud af 10.

Fordeling på afgangsprøver i dansk og matematik

Figuren dækker over unge, der har afsluttet 9. klasse fra 2015 og frem. Der ses dermed bort fra de få procent af de 18-årige, der afsluttede 9. klasse før 2015. Diagnoser stillet frem til 8. klasse.

Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata, Lovmodellens datagrundlag.

Spørgsmålet er om der er forskel på, hvordan unge med og uden diagnoser klarer sig videre i uddannelsessystemet, når man samtidig tager højde for, hvordan de klarede sig til afgangsprøverne.

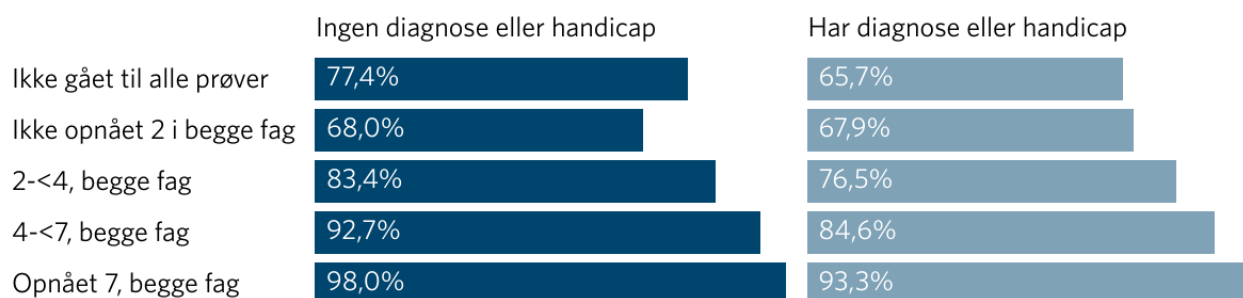
Figuren herunder viser, hvor stor en andel af de 18-årige, der er i gang med en uddannelse, fordelt på gennemsnittet i dansk og matematik ved afgangsprøverne i 9. klasse. Vi har opdelt de unge efter, om de har fået en diagnose frem til 8. klasse. Dermed kan diagnosen have indflydelse på karaktererne, men *ikke omvendt*.

Figuren viser, at unge med en diagnose oftere står uden for uddannelsessystemet sammenlignet med andre unge, når vi samtidig tager højde for karaktererne. Så uanset om man ikke gik op til alle afgangsprøver, fik under 2, eller fik mindst 7 (i både dansk og matematik), så er der en tendens til at unge med en diagnose oftere er uden for uddannelsessystemet.

Forskellen bliver mindre i takt med at bedre karakterer, men selv blandt de unge, der har klaret sig relativt godt, er der en forskel. Det kunne pege på, at der mangler uddannelses tilbud rettet imod unge med en diagnose.

Unge med diagnoser eller handicap er oftere uden for uddannelse - også når man tager højde for karakterer

Figuren viser andel unge i uddannelse fordelt på afgangsprøver i dansk og matematik

Anm.: Dækker over unge, der har afsluttet 9. klasse fra 2015 og frem. Der ses dermed bort fra de få procent af de 18-årige, der afsluttede 9. klasse før 2015. Figuren sonderer mellem om man er i gang med en uddannelse eller ej, hvilket også omfatter grundskole og ikke-ordinære fuldtidsuddannelser. Diagnoser stillet frem til 8. klasse.

Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik

Kommission ser på muligheder i at give flere unge en uddannelse

Vi skal som samfund gøre mere for at flere unge får en uddannelse. Det gælder også unge med fysiske og psykiatriske diagnoser. I dag står alt for mange unge med en diagnose uden for uddannelsessystemet, og mange af dem er på offentlig forsørgelse. Det er dyrt – menneskeligt og økonomisk. Både samfundsøkonomisk og for den enkelte.

Tal fra Beskæftigelsesministeriet viser, at det koster 230.000 kr. om året for hver person, der er på [uddannelseshjælp](#) frem for at være i arbejde. Omkostningerne kommer dels af udgifter til offentlig forsørgelse og aktivering, og dels fordi vi som samfund går glip af skatteindtægter, når man ikke er i arbejde.

Regeringen nedsatte i efteråret en kommission med Nina Smith i spidsen, der skal komme med bud på, hvordan vi fremover kan øge arbejdsudbuddet og velstanden i samfundet, uden at det øger uligheden og utrygheden i samfundet (andengenerationsreformer). Tidligere reformer handlede om at øge arbejdsudbuddet og velstanden ved at styrke de privatøkonomiske incitamenter til at arbejde.

At investere i at flere unge får en uddannelse er et eksempel på en andengenerationsreformtankegang.

I gennemsnit koster det 120.000 kr. at give en [erhvervsuddannelse](#). Det er en engangsudgift, som skal ses i forhold til at en uddannelse med stor sandsynlighed sikrer en mere stabil arbejdsmarkedstilknytning for den unge gennem livet. Nogle unge har måske brug for en særlig indsats, der kan gøre det dyrere at give dem en uddannelse. Men selv hvis man forestiller sig, at det er dobbelt så dyrt, så er der tale om en god samfundsøkonomisk investering, fordi udgiften til at give uddannelsen er så meget mindre end det overskud, som det giver, når de den unge får markant bedre arbejdsmarkedstilknytning gennem livet, end hvis man var gået gennem livet som ufaglært. Det er de potentialer som Nina Smiths kommission er i gang med at se på.

Metode: Sådan har vi gjort

Blandt 18-årige 1. januar 2018 har vi undersøgt sammenhængen mellem deres uddannelsesaktivitet og diagnoser.

I analysen indgår alle 18-årige med bopæl i Danmark 1. januar 2018, der har været i Danmark siden de var 10 år. Dermed er relativt nytilkomne indvandrere ikke medtaget i analysen.

I første del af analysen har vi undersøgt de unges uddannelsesstatus som 18-årige i sammenhæng med eventuelle diagnoser og besøg hos psykolog eller psykiater frem til slutningen af 2017 (offentlige sygesikringsydelser). Udover at skele til egentlige diagnoser har vi i analysen defineret en gruppe af psykisk sårbare unge. Det omfatter unge, der har været ved psykolog eller psykiater via det offentlige sygesikringssystem. I første del har vi undersøgt dem, der har været ved psykolog eller psykiater fra 2010 til 2017, dvs. fra 11-års alderen.

Det er samtidig undersøgt, hvor mange af de 18-årige, der modtager en offentlig ydelse i slutningen 2017. I anden del af analysen har vi undersøgt, hvor godt de unge klarede sig til afgangsprøverne i 9. klasse i sammenhæng med eventuelle diagnoser og besøg hos psykolog eller psykiater frem til 2014, hvor de 18-årige typisk gik i 8. klasse.

Formålet med denne del er at undersøge, hvordan unge med en diagnose klarer sig til afgangsprøverne, og om der er forskel på hvordan unge med og uden diagnoser klarer sig målt i forhold til videre uddannelse, selvom man får de samme karakterer som unge uden diagnoser. De sårbare unge er i denne del defineret som de unge, der har været ved psykolog eller psykiater fra 11-års alderen og frem til 15-års alderen, dvs. fra 2010 til 2014.

Analysen bygger på DST registerdata via lovmodellens datagrundlag, der er en 33 procent stikprøve af hele den danske befolkning. Alle antal er regnet op til befolkningen.

Om diagnoser

De forskellige grupper af unge med de udvalgte diagnoser er defineret ud fra diagnosekoder.

Diagnoserne er grupperet ud fra deres ICD-10 kode, og en person kan tælle med i flere grupper i tilfælde af diagnoser fra flere grupper.

En person kan dog kun tælle med en gang i hver gruppe, selvom man måtte have flere diagnoser fra gruppen. Grupperne er defineret således:

Diagnoserne udvalgt her er en udvidelse af de diagnoser som blev anvendt i analyserne "Mange unge med handicap får ikke en ungdomsuddannelse" og "Flere unge med handicap består ikke folkeskolens afgangsprøve" som AE og Danske Handicaporganisationer lavede i 2019.

Psykiatriske diagnoser (angst, stress, OCD, depression og spiseforstyrrelser, ADHD, autisme, samt sociale, adfærdsmæssige, emotionelle forstyrrelser i barndommen m.m.): DF40, DF41-DF43, DF44, DF46, DF47, DF48, DF32, DF33, DF50, DF90, DF84, DF91, DF92, DF93, DF94, DF95 og DF98.

Fysiske og sensoriske handicap (Epilepsi, diverse typer hjerneskade, blindhed og svagtsyn, høretab, stammen, børnegigt, cerebral parese (spastiske lammelser), cystisk fibrose, muskelsvind, cøliaki og lammelser: DM08, DG80, DE84, DG710, DK90, DG81, DG82, DG40, DF803, DH54, DH90, DH91, DH93, DH94, DH95, DR48, DF81, DS020, DS021, DS027, DS028, DS029, DS06, DG91, DI6.

Udvalgte diagnoser: Fællesmængden af ovenstående

Om den unge har en diagnose, er opgjort ud fra Landspatientregisterets oplysninger fra somatiske og psykiatriske sygehuse frem til hhv. 2014 og 2017. Der er ikke taget nærmere stilling til, hvornår diagnosen er stillet. Der er brugt aktions- og bi-diagnoser. Diagnoser stillet uden for sygehussystemet vil ikke indgå. Det vil sige, at unge, der alene har fået stillet en diagnose hos f.eks. en privatpraktiserende psykolog eller psykiater, ikke vil indgå i analysen.

Om igangværende uddannelse

Først og fremmest er det undersøgt om man er i gang med eller har fuldført en ungdomsuddannelse via det ordinære uddannelsessystem 1. oktober 2017. Dernæst er de unge opdelt på om der er i gang med eller har fuldført en erhvervsuddannelse, en gymnasial (incl. videregående uddannelse) eller en særlig ungdomsuddannelse.

De resterende unge, der altså ikke er i gang med eller har fuldført en ordinær ungdomsuddannelse, dækker over 3 typer:

- dem, der er i gang med en uddannelse på grundskoleniveau
- dem, der ikke er i gang nogetsteds
- dem, der er i gang med en uddannelse uden for det ordinære regi jf. RAS-oplysningerne fra november 2017. Det er f.eks. kursister på voksenuddannelser (herunder HF-enkeltfag) og produktionsskoler elever (nuværende FGU).

Om afgangsprøvekarakterer

For de, der har afsluttet 9. klasse i 2015 eller senere (98 % af dem, der har afsluttet 9. klasse) undersøges resultaterne ved afgangsprøverne i dansk og matematik. De unges resultater til afgangsprøven bestemmes først og fremmest af om de har gået til alle obligatoriske delprøver i dansk og matematik. Har man ikke gået til at alle obligatoriske delprøver placeres man i kategorien "ikke gået til alle prøver". Har man gået til alle prøver beregnes gennemsnittet af dansk og matematik, så man først regner gennemsnittet for delprøverne i hver af de to fag, og dernæst regner gennemsnittet af de to fag. Det endelige gennemsnit kategoriseres i grupper, alt efter hvor højt gennemsnittet er.

Mange forskellige værktøjer i værktøjskassen

I forhold til hvilke konkrete håndtag, der skal drejes på, for at sikre at flere unge får en uddannelse efter grundskolen, er der mange forskellige bud.

Som analysen viser, er der en tæt sammenhæng mellem afgangskaraktererne fra grundskolen og chancerne for at få en uddannelse. Derfor er et oplagt sted, at der skal gøres mere for at sikre, at flere unge afslutter folkeskolen med tilstrækkelige faglige resultater. En del af det handler også om at trives i skolen. God trivsel er en forudsætning for god læring. Men det handler også om at sætte ind i skoletiden med særlige indsatser over for de børn, der har størst risiko for at falde bagud.

Som vist er det at få en god karakter til afgangsprøven ikke en sikkerhed for at få en uddannelse. Selv når man tager højde for karaktererne, så klarer unge med diagnoser og handicap sig dårligere end andre unge. Det peger på, at der mangler tilbud til unge med diagnoser og handicap. Tallene i denne analyse bygger på omfattende registermateriale fra 2018. I 2019 åbnede den nye FGU-uddannelse⁴ som er målrettet de unge, der ikke umiddelbart er klar til en ungdomsuddannelse. I de kommende år bliver det spændende at se om FGU'en har været med til at gøre en forskel for de udsatte unge.

De unge, der har forladt skolen og uddannelsessystemet, skal have en anden indsats. Her er det i højere grad målrettede indsatser i kontanthjælpssystemet, der er brug for. Her har uddannelsesrettede indsatser som f.eks. brobygning vist sig at have positive effekter på overgangen til erhvervsuddannelserne.⁵

-
- 1 Se analyserne " Mange unge med handicap får ikke en ungdomsuddannelse" og "Flere unge med handicap består ikke folkeskolens afgangsprøve " på handicap.dk.**
 - 2 I denne analyse skeler vi til om de unge har en diagnose eller ej. De diagnoser vi har medtaget, vedrører en række udvalgte somatiske og psykiatriske diagnoser. Se mere i den blå metodeboks ovenfor.**
 - 3 Gruppen dækker primært førtidspension, men indeholder også sygedagpenge, integrationsydelse, ressourceforløb og revalidering.**
 - 4 www.regeringen.dk/media/4282/171013-aftale-om-bedre-veje-til-uddannelse-og-job-justeret.pdf**
 - 5 Se " Opdaterede effekter af Brobygning til uddannelse, 2018" af Michael Rosholm og Mai Mikkelsen.**